

Jakten på den kvalificerade tolken

En kvantitativ undersökning av
Kammarkollegiets auktorisationsprov för tolkar
och en journalistisk granskning av tolkbranschen

GÖTEBORGS UNIVERSITET

JMG, Institutionen för
journalistik, medier och
kommunikation

Författare: [Malin Borning](#)

Examensarbete i journalistik 22,5 hp

Vårterminen 2015

Handledare: Jonathan Falck och Bengt Johansson

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
DEPT OF JOURNALISM, MEDIA AND COMMUNICATION

Innehållsförteckning

Hemsidetext 3

Metodrapport

a) Inledning 4

b) Frågeställning 5

c) Bakgrund 6

d) Avgränsning 7

e) Arbetets gång 7

f) Metod och resultat 11

g) Svar på frågeställningen 13

h) Reflektion 15

i) Framtida undersökningar 17

j) Arbetsfördelning 18

k) Målgrupp 18

l) Tillstånd att använda bilder 18

m) Källförteckning 18

Bilaga A Kodschema

Bilaga B Resultat kvantitativ undersökning

Bilaga C Kammarkollegiets språkplan

Bilaga D Journalistisk presentation och kommentar

Hemsidetext

Tillgång till tolk är en viktig samhällsservice inom många områden (Molander, 2010). Tolken ser till att kontakten mellan de som inte förstår språket och olika myndigheter fungerar. Det kan vara under ett läkarbesök, under en rättegång eller vid en asylansökan hos Migrationsverket. Och det är Kammarkollegiet som kvalitetssäkrar tolkar genom ett auktorisationsprov för att se till att de håller god kvalitet.

Men hur svårt är det egentligen att auktorisera sig som tolk? Och klarar svenska tolkar svenskan? Från och med hösten 2014 testas tolkar i svenska språket, grammatik och språkuppbyggnad. Hur går det för dem? Och hur stora krav ska man egentligen ställa på en tolk?

I den här undersökningen har jag tittat på provresultat från auktorisationsprovet för tolkar och granskat tolkbranschen utifrån olika perspektiv. Granskningen visar att det finns stora skillnader i kunskaper hos provdeltagarna och att vägen till auktorisationsprovet inte alltid är så enkel. Det är många parter involverade i och ansvaret är delat. Enligt många av de sakkunniga jag talat med är anledningen till problemen framför allt att yrket har låg status. Och politikerna, de lyser med sin frånvaro. Ingen vill ta i den heta tolkfrågan. Man blundar och hoppas på det bästa.

Metodrapport

a) Inledning

Tolken har en nyckelroll när det gäller den demokratiska rättigheten att alla ska förstå språket vid kontakt med olika myndigheter (Språkrådet, 2013). Tillgång till tolk är en samhällsservice. Idag har vi ett stort behov av tolkar inom olika samhällsfunktioner och behovet ökar ständigt med ökad invandring och ökat antal asylsökande¹. Det är viktigt att det finns tolkar som är kompetenta nog att garantera hög rättssäkerhet och patientsäkerhet (Språkrådet, 2013). Men hur agerar myndigheterna för att få fram de kvalificerade tolkar som behövs? Är det brist på kvalificerade tolkar i det svenska samhället idag? Hur ser bristen i så fall ut och varför? Vad gör man åt det och vem har ansvaret?

I media skrivs det ofta om brister som har med tolkar och tolkning att göra i olika sammanhang. Vanligen är det artiklar som rör vården eller rättsväsendet. Det är mestadels olika myndigheter som larmar om bristande kvalitet hos tolkar, kunskaps- eller språkbrist, eller brist på auktoriserade och specialauktoriserade tolkar. Ibland kan det vara tolkar själva som diskuterar låg ersättning och användningen av kvalificerade tolkar (se c) Bakgrund, "Tolkbristen").

I den här undersökning har jag kikat närmare på auktorisationsprovet för tolkar som Kammarkollegiet tillhandahåller. För att förstå helheten har jag också granskat tolkbranschen i stort. Provresultat och provupplägg har diskuterats med berörda parter. Därutöver har den eventuella bristen på kvalificerade tolkar diskuterats i ett tolkanvändarperspektiv. Men också sett utifrån tolkens arbetsmiljö och utbildningsmöjligheter. Tolkförmedlingarna har fått säga sitt. Jag har flera gånger tagit kontakt med politiker och andra, som kan tänkas vara ansvariga, för att få en kommentar.

Syftet med att fokusera på just auktorisationen och problematiken kring denna är att det ofta diskuteras kring hur man får fler tolkar att skaffa formell utbildning och hur man får fler att auktorisera sig (Statskontoret, 2012). Men på senare tid har man börjat fokusera på hur man kan effektivisera, istället för att finna lösningar för att öka antalet kvalificerade tolkar inom tolkbranschen (Statskontoret, 2015). Jag har istället valt att se om det kan finnas en problematik kring själva tolkprovet och eventuellt också utbildningen. Jag ville veta om grundutbildningen verkligen matchar auktorisationsprovet och jag ville titta närmare på provresultaten. Varför testar Kammarkollegiet provdeltagarna i svenska numera? Är auktorisationsprovet för svårt? Borde provupplägget vara annorlunda?

Det har varit både lätt och svårt att göra den här undersökningen. Lätt på så sätt att de flesta myndigheter som jag har varit i kontakt med har varit väldigt tillmötesgående. Kammarkollegiet

¹ <http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner.html>

har tillhandahållit efterfrågad data och information som har med auktorisationsprovet att göra. Och tolkanvändare, liksom tolkar, har villigt ställt upp på intervju. Men det varit mycket svårt att få någon politiker att ställa upp och uttala sig. Tolkfrågan diskuteras sällan och då den gör det är det i syfte att spara pengar, att effektivisera. Jag får känslan av att ingen vill ta ett helhetsansvar och att de olika parterna inte kommunicerar med varandra. Ansvar är alltid någon annans. Det har också varit svårt att göra en avgränsning i undersökningen. Det finns mycket inom tolkbranschen som man skulle kunna titta på och det var en utmaning att inte göra granskningen för stor.

b) Frågeställning

Jag har i denna magisteruppsats gjort en sammanställning av provresultaten från Kammarkollegiets grundauktorisering för tolkar från 2010 till och med provtillfället i februari 2015, parallellt med en journalistisk undersökning där jag intervjuat bland annat tolkanvändare och tolkar om hur de ser på tolkbristfrågan.

Till den kvantitativa undersökningen har frågeställningarna varit:

- Hur klarar provdeltagarna auktorisationsprovet?
- Vilka delar klarar provdeltagarna bäst/sämst och inom vilka språk?
- Hur klarar provdeltagarna den nya svenskdelen?
- Hur många provdeltagare är det och vilka tolkspråk testas de i?
- Hur ser det ut med kön, ålder och boendeort bland deltagarna?
- Hur ser det ut över tid? (2010-2015)

Till den journalistiska undersökningen har frågeställningarna varit:

- Hur går auktorisationen till och varför just så?
- Varför klarar så få tolkar auktorisationsprovet?
- Råder det brist på kvalificerade tolkar och i så fall, varför?
- Hur kan man lösa problematiken kring bristen på kvalificerade tolkar inom branschen?

Resultatet från den kvantitativa undersökningen har legat till grund för intervjuer med ansvariga och berörda parter vid den journalistiska undersökningen. Genom att titta på provresultat från 2010 och framåt har undersökningen gett en bild av hur det står till med kunskaper hos de tolkar som väljer att göra provet. Den visar också hur stort glappet verkar vara mellan de tolkar som klarar sig och de som inte klarar sig. Vid den journalistiska undersökningen har frågeställningarna varit till för att klarlägga hur auktorisationen ser ut och varför den ser ut just så. Här har också själva problembilden, bristen på kvalificerade tolkar inom tolkbranschen, undersökts och syftet har varit att försöka kartlägga tolkbranschen i stort, det vill säga tolkyrket, tolkutbildning, tolkförmedlingar och tolkanvändare.

c) Bakgrund

Tolkar är den språkliga länken mellan olika myndigheter och den som inte förstår svenska. Med ökad invandring ökar också behovet av kvalificerade tolkar inom olika språk. När det skrivs om tolkar i media finns det nästan alltid ordet "tolkbrist" med i rubriken. Men råder det verkligen brist på kvalificerade tolkar? Och vari ligger i så fall bristen? Åsikterna är delade och det är mycket komplicerade frågor som kräver svar från flera olika parter. Berörda parter är tolken, tolkanvändaren, den tolkbehövande och tolkförmedlingen. Ett sätt att kvalitetssäkra tolken är genom Kammarkollegiets auktorisationsprov. Det är här min vetenskapliga undersökning kommer in: granskningen av tolkprovet och provresultaten. Utöver detta har jag gjort en journalistisk granskning av tolkbranschen.

"Tolkbristen"

I medier är det ofta bristen på kvalificerade tolkar som tas upp. Framför allt inom sjukvård (Dagens Medicin, 2015-01-02) men också inom rättsväsendet (Sydsvenskan, 2011-09-05). Det kan också vara att olika myndigheter, landsting eller domstolar, genom olika åtgärder, såsom telefon- eller videotolkning (Sveriges Radio P4 Kronoberg, 2010-10-13), vill effektivisera och bättre nyttja de resurser som redan finns. I några fall diskuteras möjligheterna till att använda sig av egen personal istället för att använda sig av tolk (Sveriges Radio P4 Kalmar, 2015-04-13). Det är också vanligt att tolkar eller fackligt berörda diskuterar tolkarvoden, låga löner (Sveriges Radio, 2012-06-19) och dåliga avtal.

Utredningar och forskning

Regeringen har vid ett flertal tillfällen gett Statskontoret i uppdrag att göra utredningar om tolkbranschen. År 2002 kom rapporten "Ny organisation för tolk- och översättarutbildning" som utredde statens ansvar för bland annat tolkutbildning där man föreslår en ny organisation av verksamheten. År 2012 kom "En tolkningsfråga - Om auktorisation och åtgärder för fler och bättre tolkar", där man analyserade ansvarsfördelningen och organisationen kring auktorisationen av tolkar. År 2015 kom "Sju förslag för effektivare användning av tolkar i domstol", som i princip är just sju olika förslag till effektivisering.

Forskning om tolkning och rapporter om tolkning och tolkar har bland annat gjorts av Språkrådet, "Från ett språk till ett annat - Om översättning och tolkning" från 2013, där man bland annat tar upp ämnen såsom tolkutbildningar och tolkbranschen. Vidare har Cecilia Wadensjö, professor i tolkning och översättning vid Tolks- och översättarinstitutet, Stockholms universitet, forskat mycket kring tolkning. I sin bok "Kontakt genom tolk" visar hon varför kvalificerade tolkar behövs och hur ett samtal med tolk går till. Även om den är från 1998 tar den i princip upp det som diskuteras än idag. Ett historiskt perspektiv ges i boken "Att vara tolk" av Harriet Nordbäck-Linder som gavs ut 1972. Det är den första boken om tolkning på svenska som skrivits, och Nordbäck-Linder ger en bild av yrkestolkens första stapplande steg ut på den svenska arbetsmarknaden. Vidare beskrivs samarbetet mellan tolk och tolkanvändare av Kirsti

Jareg och Zarin Pettersen i boken "Tolk og tolkebruker - to sider av samme sak" från 2006. Här diskuteras etiska och praktiska dilemman och man riktar sig till både tolkar och tolkanvändare, i ett försök att få parterna att bättre förstå varandra.

d) Avgränsning

Det finns många aspekter som rör tolkbranschen som man skulle kunna undersöka, men då ett sådant arbete skulle bli mycket stort var det nödvändigt med en avgränsning. Jag har valt att inte ha med göra några intervjuer med tolkbehövande som råkat ut för dålig tolkning. Detta skulle inte tillföra något nytt. Det är ingen nyhet att det förekommer dåliga tolkningar och det skulle inte vara ett avslöjande (se c) Bakgrund, "Tolkbristen"). Det är inte frid och fröjd som råder inom tolkbranschen, det finns brister. Och det råder en stor okunskap kring hur det fungerar i det stora hela.

Auktorisationen som avgränsning

Att välja just grundauktoriseringen har att göra med den markering som Kammarkollegiet gör i sin kvalitetssäkring av tolkar. Det är stor skillnad på tolk och tolk. De som klarar auktorisationen, och de som inte gör det. De med utbildning och de som saknar utbildning. Att få ta del av provets olika provresultat under fem års tid har inneburit att jag bland annat har kunnat se vad deltagarna har för kön, vilket tolkspråk de har, vilket län de bodde i vid provtillfället och hur de klarar det skriftliga provets olika delar. Tidsintervallet 2010-2015 valde jag för att jag skulle kunna se en viss utveckling över tid och den kändes tillräckligt omfattande för den undersökning jag ville utföra. Jag ville veta varför det ser ut som det gör, hur tolkens väg mot auktorisation ser ut och hur auktorisationen fungerar. I bilaga C kan man se Kammarkollegiets språkplan.

e) Arbetets gång

Arbetet med den kvantitativa undersökningen och den journalistiska granskningen har skett i omgångar. Det har varit svårt att fokusera på båda samtidigt. Men de har också varit väldigt beroende av varandra. Det som har förvånat mig är hur mycket jag har lärt mig. Jag hade en föreställning om att jag visste en del om ämnet, men jag insåg snart att så inte var fallet. Under min granskning har jag bytt åsikt mer än en gång. Jag är nöjd med hur arbetet har utvecklats. De frågeställningar jag hade har jag fått svar på.

Arbetets utveckling

Jag tog tidigt kontakt med Kammarkollegiet, redan innan projektplanen var godkänd. De var mycket hjälpsamma och gav mig några namn och nummer. Jag fick kontakt med Ivett G Larsson och hon bad mig mejla lite mer specifikt vad jag ville ta del av. Jag frågade efter så mycket information som möjligt och fick ta del av det jag begärde. Det dröjde inte många dagar innan det damp ner ett stort brev i postboxen. Inför första handledningen hade jag redan nästan

all provdata. Det var bara februariprovet för 2015 som jag fick vänta på. Den datan fick jag inte förrän i mitten av april.

I början blev det mycket fokus på att sammanställa provresultaten. Jag arbetade fram ett kodschema och kodade vald data i SPSS. Det i sig gav en ganska bra bild av provdeltagarnas resultat och när jag väl började ta kontakt med olika intervjupersoner hade jag redan ett hum om vilka frågor jag behövde ställa.

För att få en bild av hur det fungerar ute bland några av de viktigaste tolkanvändarna, sjukvården och domstolen, tog jag kontakt med Sahlgrenska och Göteborgs tingsrätt. Jag ville veta hur det fungerar i praktiken, hur de bokar och hur de tycker att tolkningen fungerar. Jag tog även kontakt med en advokat.

Jag kontaktade några tolkförmedlingar ganska tidigt, men det var inte förrän jag mejlade dem fem kortare övergripande frågor som jag fick mina kommentarer från dem. Tolkförmedlingen är parten mellan tolken och tolkanvändare och även om de har en partisk inställning till förhållandet är deras kommentarer viktiga.

Det blev en hel del informationssökande på nätet, framför allt på Kammarkollegiets sida, för att kontrollera uppgifter eller för att få ytterligare information. Jag har också läst ett antal utredningar och rapporter från bland annat Statskontoret. Jag behövde skaffa mig en uppfattning om hur det har sett ut bakåt i tiden inom tolkbranschen, hur auktorisationsprovet har utvecklats, hur tolkutbildningen har ändrats och vad man kommit fram till i granskningarna. Jag hittade en del i rapporten "En tolkningsfråga" som Statskontoret publicerade 2012. Jag sökte efter motioner, förslag och bland offentliga utredningar för att se vad som skrivits om ämnet och av vem (se vidare under f) Research). Det gav inte mycket. Jag hittade nästan inga motioner alls. När jag gick igenom vad som skrivits i media kunde jag se en trend i vad som skrivits och utifrån det vara säker på att min valda undersökning inte hade gjorts. Jag har gått igenom och läst mycket som inte alls är relevant för den här granskningen, som till exempel årsrapporter från Kammarkollegiet, men jag ville vara säker på att jag inte missade något. I början försökte jag använda utredningarna jag hittade för att få tag på intervjupersoner, men det gav inget matnyttigt till min undersökning.

I det här läget var jag sugen på att få kontakt med politiker. Jag ville framför allt ta reda på vilka som skulle passa som intervjupersoner. Är det någon på Justitiedepartementet? Det är därifrån som senaste rapporten "Sju förslag för effektivare användning av tolkar i domstol" har beställts. Det var också där jag gjorde mitt första försök att få kontakt med en minister. Men även om rapporten har inkommit till dem och enligt Statskontoret just nu ute på remiss hos olika berörda parter såsom domstolar, åklagarmyndigheter, Kammarkollegiet, Vision Rättstolk med flera, så fanns inget intresse att medverka med en kommentar.

Det var svårt att bena ut vem som är ansvarig. Om någon. Jag kom fram till att ansvaret delvis borde ligga hos Justitiedepartementet, och delvis hos Utbildningsdepartementet och kanske också hos Arbetsdepartementet. Men eftersom det var så oklart la jag det åt sidan ett tag.

Istället tog jag mig an artikelupplägget. Jag stolpade upp vad jag vill ha med och vilka intervjupersoner jag hoppades skulle ställa upp. Jag började skriva intervjufrågor. De kontakter jag redan hade valde alla att ställa upp och de gav även förslag på ytterligare personer jag skulle kunna kontakta. Jag tog god tid på mig att sammanställa intervjufrågor innan jag gjorde mina intervjuer för att inte missa något. Det blev flera stora intervjuer. Den viktigaste intervjun med Ivett G Larsson på Kammarkollegiet tog tre timmar. Men så gav den också mest information och den rätade ut en hel del frågetecken. Jag pratade med flera olika tolkanvändare och erfarna tolkar. Jag betade av ett stort antal intervjuer. Det blev också ett längre samtal med ordföranden för Vision Rikstolk som ger en bild av fackföreningsarbetet för tolkar. Här kände jag att jag hade lite mer kött på benen och gjorde ett sista försök att ta kontakt med olika departement. De får återigen chans att kommentera. Jag ringde och mejlade. De fick tre övergripande frågor för snabba svar. Jag tog även kontakt med några stora tolkförmedlingar igen, även här via mejl.

När de flesta intervjuerna var avklarade började arbetet med att strukturera upp materialet och bestämma vem som ska komma till tals var. Jag försökte arbeta så systematiskt som möjligt, en sak i taget, bland min stora mängd information och intervjuer (Hanson, 2009) Jag körde enligt upplägget som bestämdes tidigt i arbetet: auktorisationsprovet, problematiken och lösningen. Och så en tolk som personifierar. Allt föll så sakta på plats.

Val av undersökningsmetod

Vid idéstadiet var det tal om att göra en enkät bland tolkar, detta valdes bort i ett tidigt skede eftersom det inte alls hörde hemma i denna undersökning. Det var istället datainsamlingen av provresultaten, tolkarnas kvalitet och systemet som skulle ligga i fokus. Att fråga ett större antal tolkar om vad de tycker om provet hade inte gett den information jag var ute efter. Jag hade kanske kunnat få svar på utbildningsbakgrund, födelseland och modersmål om jag hade gjort en enkät, men troligt är att respondenterna skulle vara motvilliga att ge mig provresultat. Det var viktigare för mig att genom data från provresultaten direkt kunna se hur det faktiskt går för provdeltagarna i auktorisationsprovet. Jag ville alltså se hur de klarar provet, inte vad de tycker om detsamma.

Vid min undersökning har jag valt att endast inkludera språktolkar. Resultat från teckenspråks-, rätts- och sjukvårdstolkar har valts bort. Teckenspråk för att det är ett visuellt språk och inte ett främmande språk, och rätts- och sjukvårdstolkar för att dessa tolkar redan har klarat grundauktoriseringen och de är dessutom väldigt få till antalet. Jag har även valt att inte titta på den muntliga delen av provet, se mer under h) Reflektion.

Svårigheter och misstag

Det har varit svårt att få tag i politiker som vill ställa upp på intervjuer eller ens lämna kommentarer via mejl. Telefonsamtal efter telefonsamtal ledde ingen vart, och jag blev ideligen hänvisad vidare eller så var det en återvändsgränd. Ingen hade koll på vem som var ansvarig, eller vem som drev tolkfrågor och ingen ville diskutera frågan med mig. Ett misstag jag gjorde

vara att ringa för tidigt. Jag ville se om jag kunde få fram vem som eventuellt kunde vara med i en intervju. Det var svårt att förklara vad jag var ute efter i ett så tidigt skede. Jag har även skickat en hel del mejl för att se om det skulle fungera bättre den vägen.

Arbetet med denna undersökning har lärt mig att det gäller att ringa rätt person, eller mejla, vara mer förberedd, och vara beredd på att alla kan ha en väldigt dålig dag, även pressekreteraren till ministern när jag ringer en torsdagseftermiddag.

Publicistiska beslut

Att Kammarkollegiets auktorisationsprov och provresultaten skulle ligga i fokus var klart från början. Men hur resten skulle disponeras var inte lika klart. Under arbetets gång har det gjorts ändringar i dispositionen. Eftersom det inte finns någon enskild ansvarig fick det bli två större huvudartiklar, där den ena fokuserade på provet och provdatan och den andra målade upp problembilden. Till detta kommer en artikel som diskuterar lösningen på problemet. Jag har också valt att ha en artikel med en verksam tolk som precis har gjort provet och väntar på att göra det muntliga. Hon får personifiera tolken som kämpar för att klara auktorisationen. Jag väljer att publicera mitt reportage vid ett och samma tillfälle. Artiklarna hör ihop och bör läsas tillsammans. För hela den journalistiska presentationen med tillhörande kommentar se bilaga D.

Källkritik

I mitt arbete med den här undersökningen har jag försökt få så många parter som möjligt att tycka till om ämnet. Jag ville att "båda sidor" skulle få komma till tals (Hanson, 2009). Det var också viktigt att jag skulle få flera källor att bekräfta bilden av problem och lösningar. Kammarkollegiet är en opartisk part i det stora hela och har inget intresse i att vara annat än neutral i sin roll (Hanson, 2009). Men även myndigheten håller med i det mesta som de andra källorna för fram. Jag valde sjukvården och rättsväsendet när jag skulle intervjua tolkanvändare eftersom de är de största användarna och det är också ofta inom dessa områden som kritiken oftast finns. En sjuksköterska och en rådmän kan ge en bild av hur det ser ut på just deras mottagning och i deras rättssal. Men jag valde frågor omsorgsfullt för att de skulle förklara hur det fungerar generellt när de arbetar med tolk. Det är alltså inte möjligt att generalisera och säga att det fungerar så på alla vårdinstanser runt om i landet och på samma sätt inom varje domstol (Esaiasson, 2012). Men intervjuerna kan ge en allmän bild av hur det kan fungera.

Tolkförmedlingarna har vinstintresse men också här kunde jag se en tendens av liknande syn och lösningar på problemen. Från Vision Rikstolk fick jag fackets tankar kring problematiken. Eftersom de flesta tolkar arbetar utan kollektivavtal måste Rikstolk ha ett lite annorlunda tillvägagångssätt, lobba både hos tolkar, förmedlingar och myndigheter, samt på politisk nivå, utan att egentligen kunna förhandla för sina medlemmar. Av ordföranden fick jag en bra insikt i problem inom branschen och hur det fungerar fackligt på hög nivå (Hanson, 2009). De tolkar jag har talat med har lång erfarenhet inom tolkyrket, och även inom tolkutbildningarna som lärare och språkhandledare. De har stor sakkunskap inom området (Hanson, 2009). Det var viktigt att jag hade en bakgrund till dagens situation. Eftersom dessa tolkar har den högsta kompetensen

och en etablerad arbetssituation såg jag inget egenintresse hos dessa. De ser gärna att fler får bättre arvoden och avtal, även om detta innebär ökad konkurrens för dem själva, eftersom fler då skulle börja konkurrera om uppdragen (Hanson, 2009).

Etiska överväganden

Det har varit viktigt för mig att inte stigmatisera enskilda språkgrupper. Därför har jag inte målat upp tolkspråk som bra eller dåliga. Jag har istället riktat in mig på att titta på provresultaten mer generellt och konstaterat att det finns skillnader. Däremot anser jag att svenskdelen är så pass viktig att jag har tagit med resultaten även om det kanske visar att tolkar många gånger har stora kunskapsbrister och att synliggörandet inte alltid är välkommet.

Eftersom tolkar och tolkanvändare har tystnadsplikt i sina arbeten har de fått berätta mer övergripande om tolkbranschen utifrån deras synvinkel.

Om jag hade haft mera tid

Om mera tid hade funnits hade jag tagit tåget till Stockholm och inte gett mig förrän jag talat med åtminstone en minister. Det har varit väldigt motigt bland politiker, departement och bland tjänstemän. Inte bara på regeringsnivå, även bland partier. Men är det något som saknas i denna undersökning så är det kommentarer från politikerna, de som har ansvaret i slutändan. Kanske ser de ingen vinning i att ställa upp, som Nils Hanson skriver i sin bok Grävande journalistik (2009). Kanske är de mer villiga efter en publicering?

f) Metod och resultat

I min undersökning har jag velat ta reda på hur tolkar klarar auktorisationsprovet genom att samla in provdata, analysera denna och genom intervjuer med tolkar, tolkförmedlingar, tolkanvändare och andra berörda parter, ge en bild av hur tolkbranschen ser ut. Genom en kvantitativ metod har jag analyserat provdatan och genom en journalistisk granskning har jag försökt lära mig hur systemet fungerar i detalj. Detta behövs, menar Hanson i sin bok Grävande journalistik, (2009), för att kunna belägga ett missförhållande. Hur fungerar systemet och hur borde det fungera är två av huvudfrågorna som man bör ställa sig enligt Brant Houston (2009). Och varför det fungerar så som det gör (Houston, 2009).

Kvantitativ undersökning

Provdatan från Kammarkollegiets auktorisationsprov för tolkar mellan 2010 och 2015 har tillhandahållits av Kammarkollegiet. Jag fick det i pappersform. Det blev alltså en hel del manuell kodning av materialet. Jag har sammanställt datan i SPSS. Det tog ett tag att få till ett bra kodschema att arbeta efter. Jag fick lägga till variabler och variabelvärden och göra om ett par gånger innan jag var nöjd (Esaiasson, 2012). I kodschemat har jag tagit med variabler såsom år, månad, provresultat från de olika provdelarna, tolkspråk, kön, ålder och län. Variabler såsom dessa är vanliga inom samhällsvetenskaplig forskning och används för att visa på förklaringar och strukturella skillnader (Esaiasson, 2012). Körningar av datan har gjorts i syfte

att se antal provdeltagare, de största tolkspråken, vilka provdelar provdeltagarna klarar bäst/sämst, hur många som blir auktoriserade och utveckling över tid. Jag har även tittat på "medeltolken", hur denne ser ut (kön, ålder, tolkspråk, län). Se bilaga A för kodschema. Se bilaga B för körningar och resultat.

Vid ett par tillfällen gjorde jag ett antal reliabilitetstest genom att gå tillbaka i materialet och kontrollera att jag hade kodat rätt (Esaiasson, 2012).

Research

Det har varit mycket research kring hur tolkprovet fungerar, hur det är uppbyggt och varför, för att bättre förstå auktorisationen. Jag har tittat en del på hur utvecklingen har sett ut. Provets gränser för godkänt har ändrats ett par gånger och Kammarkollegiet har ändrat när de rättar de olika delarna. Är resultatet för dåligt i realiadelen väljer myndigheten att inte rätta de andra provdelarna. Gränsen för när Kammarkollegiet rättar har successivt höjts. Idag gäller det att provdeltagaren måste ha minst 75 procent rätt på realiadelen och svenskdelen för att få terminologidelen rättad. Realiadelen och svenskdelen är sekretessbelagda. Det innebär att provdeltagaren endast får ut resultatet i procent. Om terminologin är rättad får provdeltagaren ta del av denna. Kammarkollegiet tillhandahåller en provspecifikation för svenskdelen med ett antal exempel som visar hur provet är upplagt². När det gäller realiadelen finns en litteraturhänvisning och även gamla prov finns utlagda. Det finns också ett självtest i realiakunskaper på deras hemsida³.

Jag har kikat på vilka de stora tolkanvändarna är, de som vid behov beställer tolk. Bland de stora användarna finns till exempel Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, sjukvård och domstolar. Det finns några stora tolkförmedlingar som har många avtal runt om i landet. Ofta är de privata förmedlingar, men det finns även kommunala förmedlingar och landstingsförmedlingar. I Västra Götalandsregionen finns den kommunala tolkförmedlingen Tolkförmedling Väst.

En hel del utredningar har gjorts genom åren, framför allt av Statskontoret. Jag har läst dessa för att se hur regeringen och de olika departementen har diskuterat kring tolkfrågor. Det har handlat mycket om att skapa ordning och reda i tolkbranschen (Statskontoret, 2002) genom att ta fram en sammanhållen grundutbildning och försöka få fler att utbilda sig, det vill säga skaffa sig en formell utbildning (Statskontoret, 2012). Den senaste utredningen tar upp tolkning inom domstolsvärlden och har fokus på effektivisering av redan utbildade och auktoriserande tolkar (Statskontoret, 2015).

2

<http://www.kammarkollegiet.se/sites/default/files/Provspecifikation%2C%20prov%20i%20allm%C3%A4n%20spr%C3%A5kf%C3%A4rdighet.pdf> Hämtad 2015-06-12.

3

<http://www.kammarkollegiet.se/tolkar-och-vers-ttare/auktorisationsprov-f-r-tolkar/auktorisationsprovet-f-r-tolkar/sj-lvtest-i> Hämtad 2015-06-12.

Jag har också kikat på motioner och förslag som har med tolkning att göra. Det har varit motioner som rör tolkars tystnadsplikt (Motion 2014/15:852), videotolkning (Motion 2014/15:2108), förbättrad tolkutbildning (Motion 2011/12:Kr237), kostnader för tolkservice (Motion 2014/15:1112) och tolkning och översättning i brottmål (Prop. 2012/13:132).

Intervjuer

Det har blivit många samtal till Kammarkollegiet och min kontaktperson där. Det har varit många frågor kring provdatan, men också om tolkprovets uppbyggnad. För att få en bra uppfattning om hur provet är uppbyggt, och varför det är uppbyggt just så, blev det en lång telefonintervju med en sakkunnig på Kammarkollegiet. Jag väntade tills jag hade kommit en bit in i arbetet innan jag genomförde den intervjun, jag ville vara rejält förberedd med mina intervjufrågor så att allt kom med.

För att få en bild av hur det ser ut bland tolkanvändarna har jag gjort intervjuer inom sjukvård och domstol, men också med en advokat. För att få tolkens version av tolkbranschen har jag intervjuat en tolk som nyligen gjort auktorisationsprovet och kan kommentera det nya provupplägget, men också några mycket erfarna tolkar. Jag har talat med olika tolkförmedlingar, hur de ser på auktorisationen, utbildningen och tolkbristen. Vision Rikstolk är fackförbundet som driver tolkfrågor, dessa får också komma till tals genom intervjuer. Två av mina intervjupersoner har också kunnat ge information om tolkutbildningarna, hur utbildningen är uppbyggd och hur väl den fungerar.

Det har varit svårt att få ansvariga politiker att uttala sig. Det enda svar jag egentligen har fått är från Västra Götalandsregionen. Det har varit svårt att få fram vem det är som är ansvarig politiskt. Jag har ofta fått svaret att det nog är någon annan jag ska prata med. Ibland har jag fått förslag på vem eller var jag ska ringa men fått samma svar där. Det är som om det är en ickefråga som ingen bryr sig om, eller vill ta sig tid att titta på.

g) Svar på frågeställningen

Denna undersökning har dels en kvantitativ undersökning och dels en journalistisk granskning. Den kvantitativa undersökningen visade att det finns stora skillnader i hur provdeltagarna klarar den skriftliga delen av Kammarkollegiets grundauktorisationsprov för tolkar. Det är stora skillnader mellan språken. Undersökningen visade att många av provdeltagarna har bristande kunskaper i den nya svenskdelen, även här är det stora skillnader mellan språken. Undersökningen visade vidare att medelåldern bland provdeltagarna är hög, 46 år. Det finns språk där det nästan bara är kvinnliga skrivande, respektive nästan bara män. De flesta provdeltagarna var folkbokförda i någon av storstadslänen Stockholm, Skåne eller Västra Götaland. Provdeltagandet har ökat från 2010 och framåt men antalet provdeltagare som blir auktoriserade varje år har inte ökat.

Den journalistiska undersökningen har visat att Kammarkollegiets skriftliga grundauktorisationsprov för tolkar är uppbyggt för att gallra bland provdeltagarna inför det

muntliga testet. Provet håller enligt Kammarkollegiet en så pass hög svårighetsgrad för att garantera rätts- och patientsäkerhet och för att genom auktorisationen skydda tredje part mot inkompetent yrkesutövning. De ser auktorisationen som ett yrkesdiplom och deras roll är endast att kontrollera att tolken erhållit en viss kunskapsnivå. Undersökningen har visat att anledningen till att så få klarar av auktorisationen beror delvis på att provdeltagarna har bristfällig information om vad provet egentligen innebär och hur stora krav som ställs. Det beror också på att en del tolkar som skriver provet bara vill testa sina kunskaper i ett stort statligt prov, enligt Ivett G Larsson på Kammarkollegiet. En annan orsak är att tolkutbildningen inte lockar till sig rätt typ av personer och att elevernas förkunskaper är för dåliga. När det kommer till bristen på tolkar har granskningen visat att det råder brist samtidigt som det inte gör det. Det finns brist på tolkar inom vissa språk och brist på kvalificerade tolkar inom vissa, men att bristen också har att göra med det geografiska läget. I vissa delar av landet, storstadslänen framför allt, finns det gott om tolkar. Lösningen på problemet, är enligt flera av mina källor, att höja statusen genom att bland annat erbjuda tolken bättre ersättning samt att se till att rätt personer arbetar som tolk genom att sluta använda okvalificerade tolkar. Många förordar en rikstaxa inom kommun och landsting, likt den som idag finns inom domstolar.

Kvantitativ undersökning

I min undersökning har jag tittat på provresultat från februari 2010 till och med februari 2015. Jag har endast tagit med språktolkar i undersökningen. Körningarna som jag har gjort är baserade på den totala andelen provdeltagare. Genom att koda efter ett kodschema där jag tagit fram data för år, månad, provresultat, tolkspråk, kön, ålder och län har jag kunnat visa hur provdeltagarna klarar provet, vilka delprov de klarar bäst respektive sämst och vilka tolkspråk de skriver tolkprovet i. Jag har kunnat se hur många provdeltagare det har varit och i vilka språk som det finns flest respektive minst deltagare. Antalet provdeltagare som skriver tolkprovet som språktolkar har ökat under perioden 2010 till 2015, från 178 år 2010 till 330 år 2014. Vid provet i februari var det 216 som skrev provet. Endast 15 procent, 32 provdeltagare, fick godkänt på den skriftliga delen i årets prov i februari. Totalt under perioden februari 2010 till och med februari 2015 skrevs det 1 366 stycken auktorisationsprov. Ett fåtal av dessa skrevs av samma provdeltagare. Provdeltagarna skrev prov i 35 olika tolkspråk. Arabiska är det största språket, nästan 30 procent har arabiska som tolkspråk. Jag har också kunnat få fram hur det ser ut med ålder och kön bland provdeltagarna. Det har visat sig att medelåldern är hög, 46 år. Den yngsta provdeltagaren var 19 år, den äldsta 73. Det finns språk med hög andel män och andra med hög andel kvinnor. Persiska har många män, medan polska och thai till exempel är språk med många kvinnor. Jag har också kunnat se att de flesta tolkarna som gör provet bor i de tre storstadsområdena. När det gäller resultaten i de olika delarna är det ingen större skillnad mellan könen, kvinnor och män klarar sig lika bra. Av de som skriver provet klarar runt 40 procent svenskdelen och runt 30 procent får godkänt i realiadelen. Medeltolken tolkar i arabiska, är 46 år och bor i ett storstadsområde. Det är något fler kvinnor än män bland provdeltagarna. Se bilaga B.

Journalistisk undersökning

Jag har försökt att få en bredd på intervjupersoner genom att tala med så många berörda parter som möjligt. Tolkar har fått berätta sin syn på tolkbranschen. Det har varit viktigt att få med ett antal tolkanvändare som har kunnat belysa olika problem vid användning av tolk. Stort fokus har legat på att Kammarkollegiet fått berätta hur de konstruerar auktorisationsprovet och tanken bakom. Det verkar finnas olika lösningar på problemet med bristen på kvalificerade tolkar och de olika parterna fokuserar på olika saker. En del pratar om effektivisering istället för att försöka få fram fler auktoriserade tolkar. Det är mycket prat om hur tekniska lösningar ska få bukt på problemet. Vissa säger att det inte alls finns någon brist på kvalificerade tolkar, utan att det istället är dags för tolkanvändarna att våga ställa högre krav när de beställer tolk.

h) Reflektion

Det har varit viktigt för mig att prata med så många inblandade parter som möjligt för att få en så korrekt bild som möjligt (Molander, 2010). Och parterna är många. Det är egentligen bara den tolkbehövande jag inte talat med och det är ett medvetet val. Eftersom fokus har varit auktorisationen och strävan efter fler kvalificerade tolkar ansåg jag inte att det var nödvändigt att ha med intervjuer med tolkbehövande där tolkningen gått snett på grund av bristande kvalitet. Det är liksom underförstått att det är viktigt med duktiga tolkar som kan sitt yrke, därav de olika intervjuerna med tolkanvändarna och frågor om vad de tycker är viktigt när det gäller tolkning. Övriga parter är nog utvalda för att ge en så övergripande bild av tolkbranschen som möjligt:

- Flera olika erfarna tolkar, både inom yrket och utbildningen
- Ordförande i Vision Rikstolk som själv är erfaren tolk och har arbetat fackligt under många år
- Några av de stora tolförmedlingarna i Sverige
- Tolkanvändare inom sjukvård och domstol
- Advokat, som genom sitt arbete kommer i kontakt med flera myndigheter, såsom polis och domstol
- En tolk som är mitt inne i auktorisationen.

Nackdelen med den journalistiska delen har varit att den är starkt Göteborgs- och Stockholmsbaserad. De flesta av intervjupersonerna är verksamma i storstäderna. Det är mycket möjligt att jag hade fått en helt annan bild av tolkbrist på en vårdcentral i en mindre stad, eller på en tingsrätt i norra Sverige. Men samtidigt så är de flesta tolkarna verksamma i storstadslänen och det är också där som behovet av tolk är som störst.

Jag har haft störst fokus på auktorisationsprovet. Provdatan som jag har begärt ut från Kammarkollegiet har legat till grund för den kvantitativa undersökningen och har högt sanningsanspråk. Eventuella felkällor här skulle i så fall vara om Kammarkollegiet har fyllt i fel data i sin databas, jag upptäckte ett par, eller att jag i min tur slarvat vid kodningen. För att undvika detta har jag gjort stickprovskontroller och kodat om där jag känt en osäkerhet. Datan

har visat svart på vitt hur det står till med provdeltagarnas kunskaper i de olika provdelarna. Här har det inte funnits utrymme för egna antaganden eller spekulationer (Molander, 2010).

Ansvar för tolkutbildning och tolkautorisation är uppdelad. Den statliga myndigheten Kammarkollegiet lyder under Arbetsmarknadsdepartementet. Kammarkollegiet har till uppdrag att utföra auktorisationen av tolkar. Det är också Kammarkollegiet som har hand om tolkupphandlingarna, men det är både Justitiedepartementet och Arbetsmarknadsdepartementet som har begärt de olika utredningarna som har gjorts vad gäller tolkar och tolkning. Migrationsfrågor ligger idag hos Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson. Slutligen är det Utbildningsdepartementet som har ansvar för tolkutbildningen. Det har varit mycket svårt att få kontakt med politiker. Det har funnits en stor motvilja att kommentera. Jag har inte kommit längre än till pressekreteraren. Kanske beror det på att de inte tar mina frågor på allvar då jag inte har en stor redaktion bakom mig eller så skulle viljan att kommentera infinna sig om en artikel skulle bli publicerad och då skulle deras kommentarer kunna publiceras i en uppföljningsartikel.

Eftersom frågan är komplex och ansvaret är uppdelat mellan olika parter har jag valt att dela upp den journalistiska presentationen i två huvudartiklar där jag dels tar upp Kammarkollegiets auktorisationsprov och provdatan och dels problembilden inom tolkbranschen med dess olika parter och utbildningssystemet. Jag har medvetet valt att inte ta intervjuer med tolkbehövande där en tolkning gått snett för att visa på tolkbrist, detta har gjorts i media (se c) Bakgrund, "Tolkbristen"). Istället har tolkprovet varit i fokus. Jag har förstätt att frågan är viktig för många, men att många har liten insikt i hur det verkligen fungerar inom tolkbranschen och vad det ställs för krav på en tolk.

Kammarkollegiet testar även teckenspråkstolkar. Eftersom teckenspråk är ett visuellt språk och inte ett främmande talspråk, så var det inte relevant att ta med provdata från dessa provdeltagare för denna undersökning. Jag har även valt bort provdata från auktorisation till rättstolk och sjukvårdstolk. Provdeltagarna som skriver dessa prov har redan klarat grundauktoriseringen och är dessutom väldigt få till antalet. Det viktiga har varit att se hur tolkar klarar den första auktorisationen, och då speciellt den skriftliga delen, och det är också här som de stora skillnaderna ligger mellan de som klarar sig och de som inte gör det. När det gäller den muntliga delen har jag valt att inte titta på dessa då det ofta förekommer att provdeltagaren blir godkänd i den skriftliga delen ett år och den muntliga delen ett annat år. Här finns inte heller några detaljerade provdata att tillgå, endast godkänd eller icke godkänd.

Den litteratur jag tagit till mig som rör tolkar och tolkning har varit mycket intressant att läsa och gett mig en övergripande bild av tolkbranschen och dess utveckling. I Språkrådets rapport "Från ett språk till ett annat - Om översättning och tolkning" från 2013 är två av författarna i bokens olika kapitel två av mina viktigaste intervjupersoner, Ivett G Larsson på Kammarkollegiet och Lotta Hellstrand, rättstolk. Här finns också ett kapitel om tolkutbildningen i Sverige skrivet av professor Cecilia Wadensjö. Vidare visar hon i sin bok "Kontakt genom tolk" från 1998 ingående hur ett samtal med tolk går till och hon diskuterar svårigheter som kan uppstå. Det var också

intressant att läsa "Att vara tolk" av Harriet Nordbäck-Linder från 1972. Här finns ett läsvärt förord som tar upp höga krav på tolkar, att det finns ett stort behov av tolkar åt invandrare, att det största behovet av tolkar finns inom rättsväsendet, sjukvården och arbetsmarknaden och att tolkarna "måste tillförsäkras sådana arvoden att det för dem blir attraktivt att ställa upp som tolk och meningsfullt att vidareutbilda sig."

Den här uppsatsen tar inte upp någon jämförelse mellan tolkning i andra länder men genom att läsa den norska boken "Tolk og tolkebruger - to sider av samme sak" från 2006 av Kirsti Jareg och Zarin Pettersen fick jag en bild av de etiska och praktiska dilemman som kan uppkomma mellan de olika parterna när man använder sig av tolk. Detta gav mig en djupare förståelse för tolkyrket.

i) Framtida undersökningar

Det hade varit intressant att om till exempel fem år kunna göra en ny kvantitativ undersökning där man tittar på provresultaten över en längre tidsperiod. Detta för att kunna dra bättre slutsatser av framför allt provresultaten i svenskdelen.

Det hade också varit intressant att ta reda på provdeltagarnas modersmål och i vilka länder de är födda. Datan som jag har använt i min undersökning säger inget om detta. Således hade det krävts en enkät för att ta reda på det. Med information om modersmål och födelseland skulle man kunna se hur många som har annat modersmål än svenska och som är födda i annat land än Sverige bland tolkarna. Man skulle också kunna använda sig av de två tolkregister som finns för att kontakta aktiva tolkar och göra en sådan undersökning.

En del tolkspråk kan man inte auktorisera sig i av olika anledningar, exempelvis för att det inte finns tillräckligt duktiga språkbedömare i de språken. Är det stort behov av dessa språk? Vad gör man i så fall för att göra en auktorisation möjlig?

Det finns även en hel del intressanta saker att titta på såsom utbildningsbakgrund, språk med nästan bara män respektive kvinnor och den höga medelåldern. Vid en intervju blev jag medveten om hur många olika tolkar en person kan råka ut för. Om processen går från polisförhör, möten med advokat, häktning och vidare till rättegång, så är det sällan samma tolk som används. Skulle man kunna samordna detta bättre?

Det hade varit spännande att jämföra tolkyrket inom olika länder. Frågan tas till viss del upp i vissa rapporter som gjorts, men då är det oftast nordiska länder. Hur fungerar det ute i Europa? Utbildning, auktorisation, löner, status och så vidare.

j) Arbetsfördelning

Denna magisteruppsatsen har utförts självständigt. Till min hjälp har jag haft mina handledare Jonathan Falck och Bengt Johansson.

k) Målgrupp

Jag tänker mig publicering i fackförbundet Visions medlemstidning. Här kan granskningen presenteras som ett längre reportage över flera sidor. Den berör Visions medlemmar genom att Rikstolk är en del av fackförbundet, men kan också informera om tolkbranschen till läsare som kommer i kontakt med tolk genom sitt yrke. Övriga publiceringsmöjligheter finns även i Språktidningen, Dagens Samhälle, Dagens Medicin eller Dagens Juridik. Storleken på reportaget är cirka tre till fyra uppslag.

l) Tillstånd att använda bilder

Tillstånd för att använda bilder har jag fått från Ivett G Larsson på Kammarkollegiet, Chris Kosanovic på Vision Rikstolk, Jennie Fors och Eliza Konarska Karlsson. Övriga bilder har jag tagit själv.

m) Källförteckning

Skriftliga källor

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, O., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Hanson, N. (2009). *Grävande journalistik*. Stockholm: Ordfronts Förlag.

Houston, B. (2009). *The Investigative Reporters Handbook*. University of Illinois: Inc. Investigative Reporters and Editors.

Jareg, K. & Pettersen, Z. (2006). *Tolk og tolkebruker - to sider av samme sak*. Bergen: Fagbokforlaget.

Molander, P. (2010). *Journalisten som forskare*. I Krogh, T. (red.), *Journalistisk kvalitet?* Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediestudier.

Nordbäck-Linder, H. (1972). *Att vara tolk*. Stockholm: Natur och Kultur.

Språkrådet. (2013). *Från ett språk till ett annat - Om översättning och tolkning*. Falun: Norstedts.

Statskontoret. (2015). *Sju förslag för effektivare användning av tolkar i domstol*. Stockholm: Statskontoret.

Statskontoret. (2012). *En tolkningsfråga - Om auktorisation och åtgärder för fler och bättre tolkar*. Stockholm: Statskontoret.

Statskontoret. (2002). *Ny organisation för tolk- och översättarutbildning*. Stockholm: Statskontoret.

Wadensjö, C. (1998). *Kontakt genom tolk*. Stockholm: Dialogos.

Motioner och propositioner

Motion 2014/15:2108. *Videotolkning*. Tillgänglig:

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Videotolkning_H2022108/?text=true

Motion 2014/15:852. *Tystnadsplikten för tolkar*. Tillgänglig:

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Tystnadsplikten-for-tolkar_H202852/?text=true

Motion 2011/12:Kr237. *Förbättrad tolkutbildning*. Tillgänglig:

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Forbatttrad-tolkutbildning_GZ02Kr237/?text=true

Motion 2014/15:1112. *Kostnader för tolkservice*. Tillgänglig:

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Ovriga-dokument/Ovrigt-dokument/Kostnader-for-tolkservice_H2021112/

Prop. 2012/13:132. *Tolkning och översättning i brottmål*. Tillgänglig:

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/proposition/2013/03/prop.-201213132/>

Intervjuer

Ann Severin, kanslist Infektionsmottagningen Östra sjukhuset, 031-343 57 50, intervju 2015-04-24, Göteborg.

Anna Vallgård, sjuksköterska Infektionsmottagningen Östra sjukhuset, 031-343 57 50, Intervju 2015-04-24, Göteborg.

Ann Lind Kristensson, rådman Göteborgs tingsrätt, 031-701 14 68, intervju 2015-04-29, Göteborg.

Maria Kruse, kanslichef Göteborgs tingsrätt, 031-701 10 97, intervju 2015-05-04, Göteborg.

Lotta Hellstrand, auktoriserad rättstolk och språkhandledare, 0735-74 91 11, intervju 2015-04-27 och 2015-05-02, Göteborg.

Kent-Olof Stigh, advokat, 031-711 34 10, intervju 2015-05-07, Göteborg.

Linda Schenck, auktoriserad rättstolk och översättare, 0709 -75 61 61, intervju 2015-05-12, Göteborg.

Chris Kosanovic, ordförande Vision Rikstolk, 0707 - 69 24 19, telefonintervju 2015-05-05 och 2015-05-11.

Ivett G Larsson, Kammarkollegiet, 08-700 08 56, telefonintervju 2015-05-12 och 2015-05-13.

Jennie Fors, auktoriserad rättstolk, realialärare och språkhandledare, 0739 - 87 07 89, telefonintervju 2015-05-11 och 2015-05-13.

Eliza Konarska Karlsson, tolk, 0762 - 06 53 23, telefonintervju 2015-05-19 och 2015-05-24.

Mejlkontakter

Magnus Franzén, Marknadschef och vice VD, Språkservice, mf@sprakservice.se, 08 - 651 54 27.

Elisabeth Cardoso da Silva, Tjänsteområdeschef kontakt- och distanstolkning, Semantix, Elisabeth.DaSilva@semantix.se, 08 - 506 119 11.

Karin Martinsson, Förbundschef, Tolkförmedling Väst, karin.martinsson@tolkformedlingvast.se, 010 - 211 73 51.

Bengt Säterskog, Administrativ direktör, Västra Götalandsregionen, bengt.saterskog@vgregion.se, 010 - 441 01 82.

Webbsidor

Bli tolk. (2015). *Bli tolk*. Hämtad 2015-05-28, från <http://blitolk.nu/blitolk/>

Dagens Medicin. (2015). *Tolkbrist hotar patienters hälsa*. Hämtad 2015-05-28, från <http://www.dagensmedicin.se/artiklar/2015/01/02/tolkbrist-hotar-patienters-halsa/>

Kammarkollegiet. (2015). *Kammarkollegiet*. Hämtad 2015-05-28, från <http://www.kammarkollegiet.se/>

Migrationsverket. (2015). *Migrationsverket*. Hämtad 2015-05-28, från <http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner.html>

Myndigheten för yrkeshögskolan. (2015). *Myndigheten för yrkeshögskolan*. Hämtad 2015-05-28, från <https://www.myh.se/>

Sveriges Radio. (2012). *Låga löner bakom tolkbrist i vården*. Hämtad 2015-05-28 från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5158111>

Sveriges Radio P4 Kalmar. (2015). *Landstingsråd vill lösa brist på tolkar internt*. Hämtad 2015-05-28, från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=86&artikel=6140394>

Sveriges Radio P4 Kronoberg. (2010). *Filmade rättegångar ska råda bot på tolkbrist*. Hämtad 2015-05-28, från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=106&artikel=4093238>

Sydsvenskan. (2011). *Tolkbrist hot mot rättssäkerheten*. Hämtad 2015-05-28, från <http://www.sydsvenskan.se/sverige/tolkbrist-hot-mot-rattssakerhet/>

Datainsamling

Kammarkollegiets provdata från grundauktorisationsprovet för tolkar februari 2010 till och med februari 2015, tillhandahållen av Ivett G Larsson på Kammarkollegiet.

BILAGOR

Bilaga A

Kodschema till den kvantitativa undersökningen.

Bilaga B

Resultat kvantitativ undersökning.

Bilaga C

Kammarkollegiets språkplan.

Bilaga D

Journalistisk presentation och kommentar.

Bilaga A

Kodschema

V1 Löpnummer

Input = löpnummer

V2 Årtal

10 = 2010

11 = 2011

12 = 2012

13 = 2013

14 = 2014

15 = 2015

V3 Månad

2 = Februari

9 = September

V4 Resultat realia (Gk = 80% t.o.m feb 2014, Gk = 75% from sept 2014)

1 = Godkänd

2 = Underkänd

3 = ingick ej (redan auktoriserad eller skriver två språk)

V5 Resultat realia (procent)

Input = Provresultat i procent

V6 Resultat språkfärdighet i svenska (Gk = 75%)

1 = Godkänd

2 = Underkänd

4 = Ingick ej (ingick fr.o.m sept 2014) (ingår ej för redan auktoriserad tolk, ingår en gång om provdeltagaren skriver två språk vid samma provtillfälle)

V7 Resultat språkfärdighet i svenska (procent)

Input = Provresultat i procent

V8 Resultat terminologi till tolkspråket från svenska (Gk = 80%)

1 = Godkänd

2 = Underkänd

3 = Ej rättad

V9 Resultat terminologi till tolkspråket från svenska (procent)

Input = Provresultat i procent

V10 Resultat terminologi från tolkspråk till svenska (Gk =80%)

1 = Godkänd

2 = Underkänd

3 = Ej rättad

4 = Ingick ej (fr.o.m sept 2014 är denna del ersatt med svenskdelen)

V11 Resultat terminologi från tolkspråk till svenska (procent)

Input = Provresultat i procent

V12 Resultat muntligt prov (första provtillfället och omprov)

1 = Godkänd

2 = Underkänd

3 = Ej genomfört ännu

4 = Underkänd i skriftlig del

5 = Godkänd omprov

V13 Tolkspråk

- 1 = Albanska
- 2 = Arabiska
- 3 = Bosniska, kroatiska, serbiska (BKS)
- 4 = Bulgariska
- 5 = Danska
- 6 = Dari
- 7 = Engelska
- 8 = Estniska
- 9 = Finska
- 10 = Franska
- 11 = Grekiska
- 12 = Italienska
- 13 = Japanska
- 14 = Kantonesiska (traditionell kinesiska)
- 15 = Lettiska
- 16 = Litauiska
- 17 = Makedonska
- 18 = Nederländska
- 19 = Nordkurdiska
- 20 = Persiska
- 21 = Polska
- 22 = Portugisiska
- 23 = Rikskinesiska (standardkinesiska)
- 24 = Rumänska
- 25 = Ryska
- 26 = Somaliska
- 27 = Spanska
- 28 = Sydkurdiska
- 29 = Thai
- 30 = Tigrinska
- 31 = Tjeckiska
- 32 = Turkiska
- 33 = Tyska
- 34 = Ungerska
- 35 = Vietnamesiska

V14 Kön

- 1 = Man
- 2 = Kvinna

V15 Födelseår

Input = födelseår

V16 Ålder

V2 - V15

V17 Postnummer

Input = postnummer

V18 Län

- 1 = Blekinge län
- 2 = Dalarnas län
- 3 = Gotlands län
- 4 = Gävleborgs län
- 5 = Hallands län
- 6 = Jämtlands län
- 7 = Jönköpings län
- 8 = Kalmar län
- 9 = Kronobergs län
- 10 = Norrbottens län
- 11 = Skåne län
- 12 = Stockholms län
- 13 = Södermanlands län
- 14 = Uppsala län
- 15 = Värmlands län
- 16 = Västerbottens län
- 17 = Västernorrlands län
- 18 = Västmanlands län
- 19 = Västra Götalands län
- 20 = Örebro län
- 21 = Östergötlands län

Bilaga B

Resultat kvantitativ undersökning.

Godkänd och underkänd i svenskdelen (september 2014 och februari 2015) fördelat på män och kvinnor. Man kan se vilka språk som skrev vid provtillfället i september respektive februari i bilaga C, Kammarkollegiets språkplan.

			Kön		Total
			Man	Kvinna	
s2	Godkänd	Count	44	93	137
		% within Kön	31,4%	50,5%	42,3%
	Underkänd	Count	96	91	187
		% within Kön	68,6%	49,5%	57,7%
Total		Count	140	184	324
		% within Kön	100,0%	100,0%	100,0%

Godkänd och underkänd i realiadelen uppdelat på kön. Tabellen innehåller alla provdeltagare under tidsperioden februari 2010 till och med februari 2015.

			Kön		Total
			Man	Kvinna	
r2	Godkänd	Count	158	274	432
		% within Kön	28,0%	35,7%	32,4%
	Underkänd	Count	406	494	900
		% within Kön	72,0%	64,3%	67,6%
Total		Count	564	768	1332
		% within Kön	100,0%	100,0%	100,0%

Tolkspråk på många män respektive kvinnor, alla provdeltagare under hela tidsperioden enligt ovan.

(procent)	Tolkspråk				
	Albanska	Arabiska	Dari	Persiska	Somaliska
Man	60,9	61,1	85,7	65,4	73,7
Kvinna	39,1	38,9	14,3	34,6	26,3

(procent)	Tolkspråk				
	Finska	Polska	Rikskinesiska	Ryska	Thai
Man	15,0	10,3	20,0	11,9	8,7
Kvinna	85,0	89,7	80,0	88,1	91,3

Antal provdeltagare uppdelat på språk, stort antal deltagare respektive lågt antal. Tidsperiod enligt ovan.

Tolkspråk	Arabiska	Persiska	Polska	Ryska	Engelska
Antal	379	133	116	101	81

Tolkspråk	Estniska	Grekiska	Kantonesiska	Makedonska	Lettiska
Antal	2	2	2	1	3

Medelålder bland provdeltagarna. Tidsperiod enligt ovan.

Ålder vid provet

N	Valid	1361
	Missing	5
Mean		46,46
Median		47,00

Godkänt resultat svenskdelen uppdelat på språk. Tidsperiod enligt ovan.

Tolkspråk	Resultat (%)	Tolkspråk	Resultat (%)
Bulgariska	66,7	Albanska	22,2
Engelska	84,2	Arabiska	20,4
Italienska	85,7	BKS	33,3
Polska	65,5	Persiska	28,6
Spanska	72,2	Thai	12,5

Resultat realia. Tidsperiod enligt ovan.

Resultat realia

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Godkänd	432	31,6	31,6	31,6
	Underkänd	903	66,1	66,1	97,7
	Ingick ej	29	2,1	2,1	99,9
	4	2	,1	,1	100,0
	Total	1366	100,0	100,0	

Bilaga C

Kammarkollegiets språkplan.

Hösten 2010 – våren 2014.

SPRÅK	H 10	V 11	H 11	V 12	H 12	V 13	H 13	V 14
albanska			H 11			V 13		
arabiska			H 11			V 13		
bosniska, kroatiska, serbiska			H 11			V 13		
bulgariska		V 11				V 13		
danska				V 12				V 14
dari								
engelska			H 11			V 13		
estniska			H 11				H 13	
finska		V 11				V 13		
franska			H 11			V 13		
grekiska	H 10				H 12			
hindi			H 11			V 13		
italienska					H 12			
japanska	H 10				H 12			
kantonesiska	H 10			V 12			H 13	
lettiska			H 11				H 13	
litauiska	H 10			V 12			H 13	
makedonska					H 12			
meänkieli				V 12				
nederländska	H 10				H 12			
nordkurdiska		V 11			H 12			V 14
persiska		V 11			H 12			V 14
polska			H 11			V 13		
portugisiska					H 12			

rikskinesiska	H 10			V 12			H 13	
rumänska		V 11			H 12			V 14
ryska		V 11			H 12			V 14
samiska (nordsamiska)				V 12				
somaliska					H 12			V 14
spanska		V 11			H 12			V 14
sydkurdiska		V 11			H 12			V 14
swahili								
teckenspråk	H 10		H 11		H 12		H 13	
thai			H 11			V 13		
tigrinska					H 12			
tjeckiska						V 13		
turkiska	H 10			V 12			H 13	
tyska	H 10			V 12			H 13	
ungerska		V 11				V 13		
vietnamesiska			H 11			V 13		

Våren 2014 – hösten 2018.

SPRÅK	Höst 2014	Vår 2015	Höst 2015	Vår 2016	Höst 2016	Vår 2017	Höst 2017	Vår 2018	Höst 2018
Albanska	ht 14			vt 16			ht 17		
Arabiska		vt 15		vt 16		vt 17		vt 18	
Bosniska, kroatiska, serbiska		vt 15		vt 16		vt 17		vt 18	
Bulgariska		vt 15				vt 17			
Danska				vt 16				vt 18	
Dari	ht 14		ht 15		ht 16		ht 17		ht 18
Engelska		vt 15		vt 16		vt 17		vt 18	
Estniska			ht 15				ht 17		
Finska	ht 14			vt 16			ht 17		
Franska		vt 15		vt 16		vt 17		vt 18	

Grekiska	ht 14				ht 16				ht 18
Hindi			ht 15				ht 17		
Italienska	ht 14				ht 16				ht 18
Japanska	ht 14				ht 16				ht 18
Kantonesiska		vt 15			ht 16			vt 18	
Lettiska		vt 15			ht 16			vt 18	
Litauiska			ht 15			vt 17			ht 18
Makedonska	ht 14				ht 16				ht 18
Meänkieli				vt 16				vt 18	
Nederländska	ht 14				ht 16				ht 18
Nordkurdiska			ht 15			vt 17			ht 18
Persiska	ht 14		ht 15		ht 16		ht 17		ht 18
Polska		vt 15		vt 16		vt 17		vt 18	
Portugisiska	ht 14				ht 16				ht 18
Rikskinesiska		vt 15			ht 16			vt 18	
Rumänska			ht 15			vt 17			ht 18
Ryska	ht 14		ht 15		ht 16		ht 17		ht 18
Samiska (nordsamiska)				vt 16				vt 18	
Somaliska (kontakta kollegiet)			ht 15			vt 17			ht 18
Spanska	ht 14		ht 15		ht 16		ht 17		ht 18
Sydkurdiska			ht 15			vt 17			ht 18
Swahili			ht 15				ht 17		
Teckenspråk	ht 14	vt 15	ht 15	vt 16	ht 16	vt 17	ht 17	vt 18	ht 18
Thai	ht 14			vt 16			ht 17		
Tigrinska			ht 15			vt 17			ht 18
Tjeckiska		vt 15				vt 17			
Turkiska		vt 15			ht 16			vt 18	
Tyska		vt 15			ht 16			vt 18	
Ungerska		vt 15				vt 17			
Vietnamesiska	ht 14			vt 16			ht 17		

Bilaga D

Journalistisk presentation och kommentar.

Få klarar Kammarkollegiets auktorisationsprov för tolkar

Det kan vara nog så svårt att förstå sig på myndighetsspråk, även för någon som har svenska som modersmål. När man inte förstår svenskan blir kontakten en omöjlighet. Därför är det viktigt att ha tillgång till bra tolkar. Varje år genomför Kammarkollegiet tolkprov för att kvalitetssäkra yrkesgruppen. En genomgång av provresultaten visar att få klarar provet.

Ökad invandring och ökat antal asylsökande ger fler uppdrag för tolkar i Sverige. Enligt lag bör myndigheterna anlita tolk om behov finns. Och det är viktigt att det blir rätt. En felaktig tolkning kan leda till en felbehandling under ett läkarbesök eller ett felaktigt beslut vid en rättegång. Men många tolkar saknar formell utbildning och kompetensen bland tolkarna varierar. Och lagen säger ingenting om krav på varken utbildning eller auktorisation. En genomgång av provresultaten från Kammarkollegiets auktorisationsprov för tolkar visar att det finns stora kunskapsbrister bland många av provdeltagarna.

I runt 40 olika språk finns det möjlighet till auktorisation hos Kammarkollegiet genom att tolken testar sina kunskaper i ett tolkprov. Provet ges två gånger per år i olika intervall beroende på tolkspråk. Det brukar vara mellan 200 till 300 deltagare per år. Provdeltagarna får först visa sina kunskaper i ett skriftligt prov.

Vid godkänt resultat väntar ett muntligt test. Det är dock få tolkar som tar sig hela vägen fram.

Vid grundauktorisationsprovet i februari i år var det 216 provdeltagare, men bara 32 klarade den skriftliga delen. De måste nu även klara det muntliga testet. Den provdeltagare som klarar både det skriftliga och muntliga provet, och anses vara lämplig att verka som tolk, tilldelas ett diplom och blir grundauktoriserad. Det finns också möjlighet att göra ytterligare prov för speciell kompetens som rättstolk och sjukvårdstolk.

Från och med hösten 2014 har auktorisationsprovets skriftliga del fått ett nytt format. Kammarkollegiet har arbetat fram det nya provformatet tillsammans med provutvecklare med erfarenhet från körkortsprovet, högskoleprovet och olika språkfärdighetstester i svenska. Alla öppna frågor har tagits bort och bytts ut till flervalfrågor. Provets ena terminologiprov, där provdeltagaren översatte från tolkspråket till svenska, har bytts ut till ett språktest i svenska.

Provdeltagaren testas i:

- Realia, faktakunskap inom olika ämnesområden såsom juridik, arbetsmarknad, migration, vård och omsorg, men även tolketik och tolkteknik.
- Språkfärdighet i svenska inom grammatik, vokabulär och textförståelse.
- Terminologi, genom översättning av termer från svenska till tolkspråket.

I en undersökning av provresultaten från Kammarkollegiets skriftliga grundauktorisationsprov för tolkar från februari 2010 fram till februari 2015 kan man se stora skillnader bland provdeltagarnas resultat. Många når inte upp till nivåerna för godkänt i realian och svenskan. Gränsen för godkänt på de båda delarna låg i februari 2015 på minst 75 procent rätt. Genomgången visar att bara runt 40 procent blir godkända i svenskan och endast 30 procent klarar realian. Vid en jämförelse av resultaten från åren 2010 fram till 2015 har resultaten legat på ungefär samma nivå varje år.

1 366

auktorisationsprov för språktolkar utfördes mellan februari 2010 februari 2015.

42%

klarade gränsen för godkänt i svenskdelen.

30%

fick godkänt i realiadelen.

15%

blev godkända i det skriftliga provet februari 2015.

46 år

var medelåldern bland provdeltagarna.

Uppehållstillstånd
 Flyktingstatus
 Bukspottkörtel
 Försäkringskassan
 Hemförsäkring
 Nystartsjobb
 Brottsbalken
 Sjukpenninggrundande inkomst
 A-kassa

KAMMARKOLLEGIET

En statlig myndighet med över 35 olika uppdrag. Ett av dessa är att testa kompetensen hos tolkar. Myndigheten har 273 anställda (december 2014). Sex av dessa arbetar med auktorisationsfrågor.

Källa: Kammarkollegiet

Provdeltagare språktolkar

År	Antal
2010	178
2011	228
2012	170
2013	230
2014	330

Tolkspråk utan provdeltagare

Hindi Swahili
 Samiska Meänkieli

Arabiska har flest provdeltagare.

Makedonska har bara haft en (1) provdeltagare.

58 procent av deltagarna var kvinnor.

Tolkspråk med många kvinnliga provdeltagare
 polska thai tyska

Tolkspråk med många manliga provdeltagare
 persiska somaliska sydkurdiska

Svenskan har endast testats vid två tillfällen sedan det nya provformatet infördes. Men genomgången visar att det finns stora brister i svenska bland många av de skrivande.

Att Kammarkollegiet har valt att testa svenskkunskaperna under den skriftliga delen beror enligt Ivett G Larsson, sakområdesansvarig handläggare på Kammarkollegiet, på att många av provdeltagarna har annat modersmål än svenska och att myndigheten ofta tvingats underkänna provdeltagare vid det muntliga provet på grund av bristande kunskaper i svenska.

– När vi tittade på de som underkändes så såg vi att en del tolkar hade fina resultat på terminologiproven, men där språkfärdigheterna brast. Det är viktigt att kunna uttrycka sig korrekt. Ett av grundkraven för auktorisation är att du ska kunna svenska på en hög nivå, säger Ivett G Larsson.

I svenskdelen får provdeltagarna visa att de har vissa grammatiska färdigheter, att de har ett stort

Ivett G Larsson

ordförråd, att de förstår innehållet i språket och kan välja rätt tempus och ordföljd. Provet är uppdelat i tre delar med längre och kortare texter samt repliktexter.

– Vi testar mer avancerat än att bara kunna förstå vad ordet betyder, man ska förstå vad det betyder i sitt sammanhang. Det gäller att kunna ta till sig information, kunna reflektera över frågan och tänka till, säger Ivett G Larsson.

En tredjedel av provet, den så kallade realiadelen, testar deltagarnas kunskaper inom olika ämnen. Realia är jätteviktigt, inför tolkupdrag förbereder man sig och man måste kunna väldigt mycket realiamenar Jennie Fors, auktoriserad rättstolk i spanska.

Genomgången av provresultaten visar att en del provdeltagare har mycket goda kunskaper, men över hälften ligger under 50 procent även här.

– Du kan inte tolka det som du inte förstår. Det är ett stort missförstånd. Om jag ska kunna tolka ett samtal måste jag förstå vad det handlar om. Utan att kunna realian kan man inte terminologin, och då kan man inte tolka, säger Jennie Fors.

Jennie Fors har mångårig erfarenhet inom tolkyrket, både som tolk och som realialärare och språkhandledare vid olika tolkutbildningar och tolkkurser.

Hon tycker att provupplägget för auktorisationen håller hög kvalitet och att svårigheten ligger på rätt nivå.

Jennie Fors

– Tanken med det nya formatet är att det ska vara rättvist och det tycker jag att det blir när man slipper formulera svaren i de öppna frågorna. Men man måste kunna svenska språket på en sådan nivå att man väljer rätt alternativ. Det enda negativa som jag har hört är att det är kort om tid. Tidsmässigt har Kammarkollegiet lagt sig mellan högskoleprovet och körkortsprovet per fråga, säger Jennie Fors.

27%

av provdeltagarna skrev provet med arabiska som tolkspråk.

2 300 kr

kostar det i ansökningsavgift till auktorisationsprovet.

73

år gammal var den äldsta provdeltagaren.

19

år gammal var den yngsta provdeltagaren.

35

olika tolkspråk fanns med i proven mellan 2010 och 2015.

Medeltolken

Tolkar är oftare kvinnor än män. Det finns flest tolkar i arabiska. Medelåldern är 47 år. Tolken bor oftast i ett storstads-län.

Baserat på provstatistik 2010-2015

Stora tolkanvändare

Domstolar Polis
Arbetsförmedlingen
Migrationsverket
Landsting
Advokater Socialtjänst

Stora och små tolkspråk

ARABISKA LETTISKA
PERSISKA
KANTONESISKA MAKEDONSKA
GREKISKA ESTNISKA
RYSKA POLSKA

Baserat på provstatistik 2010-2015

Asylsökande

År	Antal
2010	31 819
2011	29 648
2012	43 887
2013	54 259
2014	81 301

Källa: Migrationsverket

Den grundläggande tolkutbildningens delar

- Introduktionskurs
- Samhällstolkning
- Sjukvårdstolkning
- Juridik för tolkar
- Migrationstolkning
- Svenska i tolkning
- Tolketik och tolkteknik

Källa: blitolk.nu

Tolkutbildningen ges vid:

Katrinebergs folkhögskola
Åsa folkhögskola
Härnösands folkhögskola
Wiks folkhögskola
Folkuniversitetet Göteborg
Medborgarskolan Syd, Malmö
Vuxenskolan, Stockholms län
ABF Stockholm

I 17 olika språk

Källa: blitolk.nu

I ett samhälle där tolk behövs allt oftare och där det ställs höga krav på yrkesgruppen är auktorisationen ett sätt att verifiera kompetensen. Men många ligger långt från att nå upp till gränserna för godkänt på de olika delarna och genomgången av resultaten från provet visar att det saknas betydande kunskaper hos tolkarna. Trots dåliga resultat bland provdeltagarna tycker inte Ivett G Larsson att provet är för svårt.

– Auktorisation är ett slags yrkesdiplom. Den är ett bevis på att man som tolk har erhållit en viss kunskapsnivå och den är ett kvitto på att man både är en erfaren och kunnig tolk. Provet är ett gallringsprov. Auktoriserade tolkar är mycket duktigare än övriga tolkar. Svårighetsnivån är minimikravet för vad som krävs, säger hon.

Svenskdelan har blivit en vattendelare bland provdeltagarna. Även här är gränsen för godkänt minst 75 procent rätta svar. Svensk kunskaperna sätts på prov på en hög nivå, både vid språktestet i svenska och på realiadelen.

Vissa språk klarar sig bättre än andra. Men ännu kan inga generella slutsatser dras då svenskan endast har testats vid ett fåtal tillfällen.

– Vi arbetar utifrån att det är en lämplig gräns för godkänd. Vi kommer att utvärdera när det har gått ett antal provomgångar. Då kommer vi att kunna se om de som brukar bli underkända i det muntliga provet inte klarar det skriftliga längre, säger Ivett G Larsson.

Det finns inget krav på utbildning för att arbeta som tolk. Men det finns gott om möjligheter att både gå kurs och att validera sina kunskaper. På flera folkhögskolor, studieförbund och folkuniversitet runt om i landet ges grundläggande tolkutbildningar på kvartsfart, halvfart och helfart, på distans och på plats. Men liksom vid auktorisationsproven finns problemet med att många inte klarar antagningstesten och att det är stora avhopp.

– Antagningsproven har successivt skärpts. Från och med 2014 ingår korta tolkningsprov för att se om den sökande har förmågan att växla mellan språken, säger Jennie Fors.

Det nya provformatet har även lett till förändringar inom tolkutbildningen. Från och med den 1 januari 2015 ingår undervisning på svenska bland de andra delmomenten i utbildningen. Jennie Fors är negativ till ändringen, hon anser att man redan ska kunna svenska på en hög nivå innan utbildningen.

– Man ska inte behöva stödundervisning i svenska. Grundprincipen ska vara att man behärskar språken så pass bra att man bara behöver undervisning i fackspråket. Det blir krångligt när en del deltagare inte behöver svenskundervisningen, då får jag ge dem andra uppgifter, säger Jennie Fors.

Fotnot:

Det finns även tolkutbildningar vid Tolk- och översättarinstitutet, Stockholms universitet. Dessa är inte rena yrkesutbildningar utan är mer inriktade på forskning.

Text: Malin Borning
Bild Ivett G Larsson: Lars J O Larsson
Bild Jennie Fors: Martin Svanström
Övriga Bilder: Malin Borning

Dåliga villkor för tolkar

Inom tolkbranschen är det stora skillnader på ersättning och arbetsvillkor. Dåliga villkor leder till låg status och att kompetenta tolkar väljer bort yrket. Många myndigheter accepterar okvalificerade tolkar. Det är ett system som haltar.

Inom kommun och landsting är behovet av tolk stort. Men här råder många gånger dåliga villkor för tolken. Ofta måste tolken själv stå för resekostnader, parkeringskostnader och trängselskatt. Och det finns ingen generell rikstaxa som reglerar arvoden liknande den som finns inom domstol. Tolken är utlämnad till avtalet som finns mellan de olika myndigheterna och tolkförmedlingarna.

– Behovet av tolkar inom kommun och landsting är mycket större än inom domstol, i timmar sett. Men där har arvodena minskat de senaste 15 åren snarare än att öka, medan domstolarnas taxa höjs med ett par procent årligen, säger Lotta Hellstrand, auktoriserad rättstolk i engelska.

Att tolkarna ofta skyr sjukvården beror enligt Lotta Hellstrand på den dåliga statusen som följer av de dåliga arbetsvillkoren.

– Det är en halvtimme här, och en halvtimme där, och kanske en två timmars resa emellan som de inte får betalt för. Det är svårt att få en vettig lön som sjukvårdstolk och det är svårt att planera sin dag, säger Lotta Hellstrand.

På infektionsmottagningen på Östra sjukhuset bokas tolken oftast via webben av kanslisten som fyller i vilket tolkspråk som önskas. Det som i första hand efterfrågas är kontakttolk, tolk som tolkar på plats på avdelningen. Om det bara finns telefontolk att tillgå tar förmedlingen kontakt innan det godkänns.

Anna Vallgård

– Jag brukar aldrig fråga om tolkens kompetens. Det fungerar oftast bra. Men många gånger är bokningarna väldigt tajta.

Tolken hinner inte alltid hit i tid och det är oftast inget som tolkarna kan göra något åt själva. Men kommer de tio minuter för sent så drar vi av det, och det är inte kul, de är ju inte överbetalda precis, säger Anna Vallgård, sjuksköterska.

Inom Sveriges domstolar regleras tolkens ersättning av en nationell domstolstaxa. Och den baseras på tolkens kompetens. En rättstolk är en auktoriserad tolk med specialkompetens, och får en bra bit högre arvode än en grundauktoriserad tolk, och en auktoriserad får i sin tur ett högre arvode än övriga tolkar.

På Göteborgs tingsrätt är det i första hand en rättstolk som efterfrågas när det behövs tolk till olika förhandlingar, i andra hand en auktoriserad. Ann Lind Kristensson arbetar som rådmann och om det inte finns en auktoriserad tolk tillgänglig blir hon alltid tillfrågad innan tolken blir tilldelad uppdraget.

– Jag som rådmann får avgöra om vi kan ta en icke-auktoriserad tolk.

Är det någon som är frihetsberövad så kan det vara bråttom, och det kan vara många som är involverade, då får jag godkänna det.

**Ann Lind
Kristensson**

Men de flesta tolkar som jag träffar i mitt arbete är jätteduktiga, säger Ann Lind Kristensson.

Lotta Hellstrand har lång erfarenhet som tolk i engelska och har även arbetat som språkhandledare och realialärare vid olika tolkutbildningar.

Nyligen var Stockholms läns landsting på god väg att ge tolkarna arvoden likt domstolstaxan. Men de utlovade villkoren uteblev. Chris Kosanovic, ordförande på Vision Rikstolk, fackföreningen för tolkar, följde förhandlingarna:

– De valde istället den förmedling som gick med på slopad spilltid och begränsad reseersättning, de andra förmedlingarna fick följa efter. Med så dåliga villkor är det självklart att tolkarna väljer bort de uppdragen, säger Chris Kosanovic.

Chris Kosanovic

Genom Rikstolk har Chris Kosanovic arbetat länge för att få till bättre arbetsvillkor för tolkar. Men det är svårt när fackföreningen

företräder en yrkesgrupp där de flesta är uppdragstagare och saknar kollektivavtal. Upphandlingar sker mellan myndigheter och tolkförmedlingar. Sedan är det upp till tolken att acceptera villkoren. Värst är det när kommuner och landsting har sina egna förmedlingar, menar han.

– De fungerar som proppar för tolkarna. Här ägs förmedlingarna av kommunen och landstingen, vilket innebär att de företräder sig själva. När de sedan ska bestämma arvode vill de naturligtvis spara pengar, åt sig själva. Och man struntar i kvaliteten. Här kan tolken få runt hälften av vad de får inom domstol, säger Chris Kosanovic.

Enligt Lotta Hellstrand råder det stor brist på tolkar inom vissa språk, och på kvalificerade tolkar överlag inom dessa språk, men det råder inte brist i alla språk och inte på alla platser i landet.

Hon menar att man accepterar lägre kompetens för att man tror att det finns en brist.

– Problemet är att man hela tiden får höra att det är brist på tolkar, och då slutar man att efterfråga kvalificerade tolkar eftersom man tror att det inte är någon idé. Och det leder till att okvalificerade tolkar får jobben och de som är kvalificerade inte kan försörja sig och slutar, säger Lotta Hellstrand.

Jennie Fors, auktoriserad rättstolk i spanska, menar att fel människor lockas till yrket och att man vänder sig till helt fel grupper som inte klarar kraven, vilket leder till minskad status.

– Det blir som en ond cirkel. De som kanske har studerat ett språk på hög nivå ser att de som är tolkar är de som inte får jobb på annat sätt eller inte kan svenska bra, då lockar det inte att bli tolk, säger Jennie Fors.

Ivett G Larsson vid Kammarkollegiet menar att en del av problemet ligger hos tolkanvändarna när de accepterar tolkning på låg nivå.

– Beställarna nöjer sig med lägre kvalitet. När man använder tolkar utan utbildning och auktorisation förstör man för tolkbranschen. Dålig tolkning blir norm och detta skadar de kvalificerade tolkarnas anseende, säger hon.

Text: Malin Borning

Bild Chris Kosanovic: Vision Rikstolk

Övriga Bilder Malin Borning

Tilldelade auktorisationer

År	Antal
2010	49
2011	61
2012	72
2013	49
2014	62

Tolkar som har klarat både den skriftliga och den muntliga delen. Här ingår även teckenspråkstolkar, rätts- & sjukvårdstolkar.

Källa: Kammarkollegiet

I Kammarkollegiets tolkregister finns

cirka 500 grundutbildade tolkar

1 122 auktoriserade tolkar

1 057 har grundauktionering

65 tolkar är auktoriserade i fler än ett språk

De grundutbildade tolkar som registreras här har gått den grundläggande tolkutbildningen.

Källa: Kammarkollegiet

Stora tolkförmedlingar verksamma i Sverige

Språkservice Semantix
Lingaucom Järva
Tolkförmedling Väst

Eliza testade sina kunskaper - nu väntar muntliga provet

Bland provdeltagarna i februari i år fanns tolken Eliza Konarska Karlsson från Malmö. Hon är en av de få som klarade den skriftliga delen av Kammarkollegiets auktorisationsprov. Snart hoppas hon få kallelsen till den muntliga delen.

För 18 år sedan kom Eliza Konarska Karlsson till Sverige från Polen. Hon hade träffat en svensk man då hon arbetade på Ericsson. I det nya landet började hon arbeta med översättning och tolkning för ett privat företag.

– Jag jobbade som säljare och arbetade på olika mässor runt om i Europa och då krävde jobbet att man kunde ryska och polska. Ryska lärde jag mig i grundskolan och i gymnasiet, säger Eliza Konarska Karlsson.

Sedan ett par år tillbaka har hon eget företag och försörjer sig som tolk i svenska med finska och polska som tolkspråk. Finskan studerade hon i Finland där hon bodde och jobbade ett antal år. Hon trivs med sitt yrke.

– Tolkyrket handlar för mig om att förmedla budskap mellan olika personer, att vara med och hjälpa dem att förstå varandra. Jag blev tolk för att jag är bra på det och jag tycker om att arbeta för olika företag och på olika tider, säger Eliza Konarska Karlsson.

Vägen till tolk har gått via olika helg- och veckokurser. Men det har också blivit en hel del fortbildning och preparandkurser inför Kammarkollegiets auktorisation. Vid februariprovet var det första gången som Eliza Konarska Karlsson skrev provet med det nya upplägget.

– Det känns mer rättvist än det förra. Men samtidigt känns det svårare. Det finns inte tid till att fundera eller vela, man måste veta och kunna, säger hon.

Eliza Konarska Karlsson är positiv till den nya svenskdelen, hon tycker att den behövs då många tolkar bryter på språket då de inte är födda i Sverige. Men hon tycker att det ställs lite för höga krav på ämneskunskaper under provets realiadel.

– Det är väldigt viktigt att klienten och kunden inte stör sig på felaktig grammatik, så det är inte konstigt att man måste kunna uttrycka sig. Man ska kunna svenska. Men jag har aldrig förstått varför man ska ha så höga kunskaper inom olika ämnen, in i minsta detalj. Det är lite överdrivet, säger hon.

I väntan på att bli kallad till det muntliga provet arbetar Eliza Konarska Karlsson vidare som tolk. Oftast tar hon uppdrag hos de stora tolkförmedlingarna i landet. Ibland arbetar hon på konferenser, det tycker hon är allra roligast.

– Under konferenser lär jag mig mest. Jag gillar att ständigt utvecklas, både som människa och yrkesmässigt. För mig är det yrket som är viktigast, säger Eliza Konarska Karlsson.

För Eliza Konarska Karlsson är en bra tolksituation när tolkanvändare och klient inte märker att hon är på plats. En dålig då hon har otillräckliga yrkeskunskaper.

– När jag brister någonstans som tolk, det är en dålig tolkning. Och en tolk vet alltid när tolken gör fel eller när tolken inte förstår. En tolk ska inte märkas. Och när kunden verkligen glömmer att jag är där, då är det en riktigt bra tolkning, det händer ibland, säger Eliza Konarska Karlsson.

Text: Malin Borning
Bild: Hanna Karlsson

Eliza Konarska Karlsson

47 år. Bor i Malmö.
Har en dotter på 14 år.
Talar svenska, polska, finska, ryska och engelska.
Arbetar som tolk i finska och polska.

Vi måste höja statusen

Rikstaxa, krav på kompetens och krav på högre arvode. Incitament för att skaffa sig utbildning och validering. Förslagen på hur man kan höja statusen för tolkyrket är många.

– Det behövs riktig ersättning. Riktigt allting. Som vilket yrke som helst, säger Jennie Fors, auktoriserad rättstolk i spanska.

“Jaha, du är tolk. Men vad gör du annars?” Den frågan får Jennie Fors ofta när hon berättar om sitt yrke och hon är medveten om att yrket har låg status idag. Hon menar också att det är upp till tolkarna att ställa krav.

– Vem tar uppdragen som är så dåligt betalda? Räknar folk inte efter? Det är ett problem så länge det finns folk som är beredda att ställa upp på det. Jag själv tar inga uppdrag som inte är enligt domstolstaxan, säger Jennie Fors.

Men med högre arvode kommer också krav på kompetens. Lotta Hellstrand, auktoriserad rättstolk i engelska, menar att det är upp till tolkanvändarna att inte bara se till tillgängligheten, de måste börja ställa krav på hög kompetens.

– Om man slutar anlita de som inte är kvalificerade så kommer de antingen att utbilda sig så att de kan fortsätta eller så försvinner de. Det finns väldigt många tolkar som inte utbildar sig därför att de inte behöver det, de får jobb ändå. Och det finns väldigt många kvalificerade tolkar som inte jobbar, säger Lotta Hellstrand.

Ivett G Larsson, sakområdesansvarig handläggare vid Kammarkollegiet, träffar många tolkar i sitt arbete. Att kompetenta tolkar väljer andra yrken tror hon kan undvikas om man höjer statusen på yrket genom att sluta använda undermåliga tolkar.

– Riktigt skickliga tolkar, rättstolkar och sjukvårdstolkar framför allt, är högutbildade och oerhört duktiga, men de får inte jobb, eftersom någon annan tar jobben. De väljer kanske att skola om sig, blir modersmåls lärare, eller tar ett annat yrke, säger Ivett G Larsson.

Hon tycker att det är fel att inte använda kvalificerade tolkar på grund av att de är dyra och istället använda billiga tolkar som är mindre kvalificerade. Man måste betala för god tolkning och hög kvalitet kostar, menar hon.

– Inom domstolarna får tolken arvode utifrån sin kompetens. Där har rättstolkar betydligt högre arvode än andra tolkar, det ger ett incitament att skaffa sig den högsta kompetensen och höjer statusen, säger Ivett G Larsson.

Hos Vision Rikstolk har man försökt få igenom en rikstaxa även för andra tolkområden än inom domstol. Chris Kosanovic, ordförande, menar att då skulle tolkförmedlingarna få konkurrera med sina egna priser istället för tolkens arvode.

– Situationen kan bara förbättras om man från politikernas håll säger att man ska ha en rikstaxa, genom förhandlingar som med domstolsverket med domstolstaxan, som hela tiden uppdateras och är aktuell. Om alla tolkar skulle få det så skulle branschen snabbt rätas ut, säger Chris Kosanovic.

Det är tyst bland politikerna när det kommer till tolkfrågan. Men Lotta Hellstrand menar att myndigheterna har börjat förstå att man bör använda sig av kompetenta tolkar. Men att det krävs mer.

– Det diskuteras och utreds. Men det blir aldrig någon fortsättning, och det krävs politiska beslut för att det ska bli bättre, säger Lotta Hellstrand.

Tolkförmedlingar tycker till

Vi försöker höja statusen genom att anställa egna tolkar, med rimliga ekonomiska villkor, som kan visa kunderna en jämnare och högre kvalitet, och samtidigt tjäna som föredöme för andra tolkar. Som förmedling måste vi kunna marknadsföra tolkyrket i sig, att det är ett intressant framtidsyrke med attraktiva villkor.

Generellt hoppas vi att upphandlare fortsätter den positiva trenden med högre tolkarvoden, att det kan ligga till bas för kommande upphandlingar.

Magnus Franzén
Marknadschef och vice VD
Språkservice

Upphandlingar som avtalas med låga arvoden resulterar i att okvalificerade tolkar rekryteras, arbetar som tolkar och sänker statusen på yrket. Kompetenta kandidater söker sig inte till tolkutbildningen eftersom den inte ges på högskolenivå och inte har högt värde i arbetslivet.

För att höja statusen borde man ordna tryggare arbetsvillkor med bland annat minimikrav på arvoden och det borde finnas krav på utbildning för att få vara tolk inom all offentlig verksamhet. De som drabbas av dålig tolkning är en svag grupp som har svårt att göra sig hörda.

Karin Martinsson
Förbundschef
Tolkförmedling Väst

Det behövs fler auktorisationstillfällen och fler utbildningsplatser för att lösa bristen på kvalificerade tolkar. Och för att höja statusen på yrket behövs förbättrade utbildningsinsatser. Det handlar mycket om marknadsföring.

Politiskt landar frågan nog lite mellan stolarna, då ingen riktigt äger frågan, och det finns oftare viktigare frågor för respektive departement. Oftast löser vi kundbehovet och då blir det inte en het politisk fråga.

Elisabeth Cardoso da Silva
Tjänsteområdeschef
kontakt- & distanstolkning
Semantix

Kommentar

Om tolkar kunde trolla

Det ställs allt högre krav på tolkar. Men frågan är hur stora krav man egentligen kan ställa på en tolk. Och ställer vi för höga krav?

När jag började min granskning av tolkbranschen och auktorisationen hade jag siktet inställt på att hitta systemfelet i själva provet. Jag tänkte mig en kvalitetssäkring som gått för långt. När Kammarkollegiet genomför sina auktorisationsprov för tolkar är det kvalitetssäkring på mycket hög nivå. Men det är inget större fel på provet. Det är svårt, men det är inte för svårt. Kammarkollegiet gör sitt bästa. Kanske agerar den statliga myndigheten lite väl fyrkantigt ibland, men i det stora hela gör de ett bra jobb. Men bara för att Kammarkollegiet säkerställer kvaliteten i sin auktorisering av tolkar löser det inte problemet med att det finns brist på kvalificerade tolkar inom branschen.

Nej, det är istället vägen fram till auktorisationen som är något krånglig. Det gäller att det finns möjlighet till kvalificerad tolkutbildning för att klara av provet. Helst skulle den ligga på högskolenivå. Tolkning är ett kvalificerat yrke, och då krävs det också en kvalificerad utbildning.

Och det är viktigt att det finns möjlighet att studera språk på hög nivå. Det är bara då vi kan kräva denna kunskap av tolkarna. Vi kan inte bara förutsätta att människor tar med sig sitt modersmål och bjuder på den kompetensen. Det är ganska uppenbart att det inte fungerar riktigt så.

Min granskning visar att det är stor skillnad på tolk och tolk. Det är många som har mycket dåliga resultat på auktorisationsprovet och stora brister i svenska språket. Det är ganska skrämmande. Det är alltså dessa som är verksamma tolkar ute i samhället idag? Man får sig en rejäl tankeställare och man vill veta varför det ser ut som det gör med provresultaten.

Det finns säkert många orsaker till de bristande kunskaperna hos provdeltagarna, men ett återkommande tema under resans gång har varit status. Igen och igen återkommer sakkunniga till en och samma sak: På grund av låg status är det fel personer som söker till tolkutbildningen, som gör provet och som arbetar som tolkar.

De personer som branschen skulle behöva rör sig bort från yrket. De tar istället jobben med trygghet och bra betalt. Vi kan inte räkna med att folk ska idka välgörenhet och bara arbeta som tolkar för att de vill hjälpa sina medmänniskor. Sådana undantag finns säkert, men en yrkesgrupp som gör en så stor samhällsinsats förtjänar bra arbetsvillkor och tolkar kan inte trolla.

Att tolkfrågan är en ickefråga bland politikerna idag är tydligt då politiker antingen avböjer att kommentera, hänvisar vidare, säger att "det är inte vårt område" eller inte svarar alls. Jag har flera gånger varit i kontakt med bland annat Justitiedepartementet och Utbildningsdepartementet. Både via mejl och telefon. De har haft veckor på sig att svara. Det har också blivit några samtal med Arbetsdepartementet. Där hänvisades jag till Kammarkollegiet. Men till en sådan här viktig samhällsfunktion krävs det att politikerna tar sitt ansvar. Tolken är kanske en liten del i det stora hela, men tolken är många gånger nödvändig för att det ska fungera över huvud taget.